

Această operă este pusă la dispoziție sub licența

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC-BY- 4.0)

Surse de informare și documentare

Surse de informare și documentare și instrumente de lucru pentru predarea limbilor străine în România anilor 1960-1980 (II)

Dr. Brîndușa Nicolaescu
Facultatea de Științe Politice
Universitatea București
brindusa.nicolaescu@fspub.unibuc.ro

Dr. Brîndușa Nicolaescu este lector la Universitatea București, Facultatea de Științe Politice, unde predă ESP, Academic Writing și un curs despre literatură și politică – “Dystopian Fiction as Social Critique”. Printre domeniile de interes academic se numără metodologiile creative de predare a limbajului academic, critica literară, ficțiunea distopică politică.

Rezumat

Acest articol, reprezentând partea a doua dintr-un demers de cercetare mai larg, își propune să analizeze evoluția metodologiei predării limbii și literaturii franceze din România, în timpul regimului comunist, cu precădere sub dictatura ceaușistă. Documentele consultate în acest studiu sunt materiale pedagogice oficiale de predare a limbii franceze ca limba a doua (în învățământul primar și liceal).

Cuvinte cheie: *surse de informare și documentare, materiale didactice, metodica predării limbii franceze, ideologie comunistă, propagandă naționalistă*

Prin studiul de față continuăm analiza situației predării limbilor străine moderne în România după anii 1960, concentrându-ne atenția pe predarea limbii franceze, care trebuia predată conform instrucțiunilor din ghidurile metodologice. Judecând după numărul mare de materiale didactice și manuale create în anii 1970-1980, reiese în mod limpede că limba franceză era cel mai bine promovată și predată în comparație cu celelalte limbi străine. În partea introductivă din numărul anterior arătam politizarea sistemului educațional aplicată și în cazul predării limbilor străine. În lucrarea de față încercăm să demonstrăm gradul tot mai crescând, de la un an la altul, al intruziunii ideologiei politice și al prezenței propagandei naționaliste socialiste în cercetarea științifică și activitatea pedagogică și în cazul predării limbii franceze.

În 1965, când încă mai era deci în vigoare legea stalinistă a învățământului din 1948 (1), un ghid de metodologie a predării limbii franceze pentru școala generală specifică în mod clar că predarea limbii franceze, chiar în cadrul lecțiilor destinate acestei materii, trebuie să fie subsumată educației ideologice comuniste, după modelul sovietic: bibliografia plasează ca prime titluri lucrări din Analele româno-sovietice, seria pedagogie-psihologie. Pe lângă integrarea în exercițiile de comunicare a cunoștințelor de gramatică, lexic, pronunție, „scopul *practic* al predării limbii franceze se îmbină armonios cu scopul *educativ*. Ca și celelalte obiecte de învățământ, studiul limbii franceze trebuie să contribuie la educația comunistă a elevilor. [...] scopul urmărit de profesor într-o lecție de limba franceză va avea un dublu aspect: *instructiv*, de însușire a limbii, și *educativ*, de formare la elevi a trăsăturilor morale comuniste proprii tineretului nostru, care va fi chemat să desăvârșească construcția socialismului, să participe activ la construirea comunismului în țara noastră. Studiul limbii franceze implică în mod necesar și cunoașterea în linii largi a țării și a poporului francez.” (2) Deci lecțiile de franceză devin practic lecții de educație politică românească, iar cunoștințele de cultură și civilizație franceză corespunzătoare – trec pe plan secundar. Se recunoaște scopul *cultural* ca latură a scopului educativ al predării, dar mai departe se menționează că: „aspectele de civilizație franceză ... nu pot avea caracter enciclopedic. Aceste cunoștințe trebuie privite de pe pozițiile noastre socialiste. În acest mod, ele contribuie la lărgirea orizontului cultural al elevilor.” (3) Urmează un scurt istoric al predării limbii franceze în România, cu atestări clare de la jumătatea secolului al XIX-lea. (4) Se accentuează, cu dovezi documentare, tradiția bogată a francofoniei românești, ultimul îndrumător metodic menționat fiind din 1938. Se omite așadar în mod surprinzător seria de manuale unice (1950), simple transpuneri de manuale sovietice, în care singurul indiciu că erau destinate elevilor români era stema republicii pe prima pagină, locul de publicare și numele editurii (fără menționarea vreunui autor). (5) Capitolul final al cărții tratează organizarea activităților extra-curriculare, „în afară de clasă”, care la rândul lor „reprezintă un mijloc important de educare comunistă”. (6)

Alte surse didactice, din păcate incomplet păstrate în bibliotecile de specialitate, au fost două serii publicate în anii 1970, dintre care multe cuprind studii complet apolitice, articole științifice care mai reflectă perioada așa zisului “dezgheț cultural”. (7)

Anul 1975 este un reper important în metodologia predării limbilor străine în România, reprezentând începutul sistematizării ideologice: este publicată o serie de îndrumătoare metodice pentru toate limbile străine care erau predate la cea vreme. Îndrumătorul predării limbii franceze în școala generală enumeră următoarele obiective: învățarea limbii vii, a limbii vorbite, caracterul practic, deprinderi de exprimare, planul scris, elemente de cultură și civilizație, limba ca mijloc de comunicare și informare; iar ultimul obiectiv, căruia i se acordă și importanța cea mai mare, este *dezvoltarea multilaterală a elevilor*, cu „caracter formativ și educativ ... pentru consolidarea unor trăsături morale pozitive”, „prelucrarea unor realități românești conținute în texte sau în exerciții vor asigura ... și un caracter educativ”. (8) Mai mult, un subcapitol este intitulat explicit „Contribuția lecțiilor de limba franceză la educația comunistă a elevilor”, o scurtă intervenție în economia îndrumătorului. Cititorul de astăzi descoperă că, deși curpînsul acestui subcapitol tratează în mod pertinent rolul atenției și necesitatea recursului la memorizare cu prudență, în mod oarecum surprinzător, introducerea și concluzia

abordează tema importanței angajamentului politic. Hiatusul tematic în cadrul acestei argumentări arată cum coeziunea textuală cade pe un plan secund, relația de cauzalitate fiind considerată subînțeleasă căci educația comunistă în sine este premiza oricărei ipoteze de lucru: „educația comunistă constituie scopul întregii activități ce se desfășoară în învățământul de toate gradele. În realizarea acestui scop, profesorul de franceză trebuie să se angajeze cu hotărâre”. (9) Concluzia pune accent pe importanța selecției tematice: vor fi abordate temele comune din istoria celor două popoare, care să dezvolte sentimente patriotice și „spiritul de solidaritate internaționalistă”, de exemplu episoadele „care oglindesc lupta pentru dreptate socială și pace a muncitorilor”. Pe de altă parte, limba franceză devine în mod declarat un instrument de propagandă naționalistă: „Informațiile în limba franceză cu referire la realizările țării noastre, la activitatea reprezentanților noștri în diferite organisme internaționale, la rolul României în lume au darul de a dezvolta dragostea pentru prezentul și viitorul patriei, admirația pentru politica înțeleaptă a PCR, încrederea în cauza justetei socialismului, dorința de a folosi presa și alte instrumente de informare curentă pentru a avea, ca orice om cultivat, ochii deschiși asupra întregii lumi.” (10) În timp ce utilizarea „instrumentelor de informare” în scop politic este stipulată în mod clar, ideea deschiderii spre lume este așadar mai mult decât ambiguă, o concluzie tipic *non sequitur*. „Activizarea” politică a elevilor, în special în cadrul științelor umaniste, era deja în atenția autorilor de materiale didactice, lucru explicabil după tezele din iulie 1971. (11)

Materialele didactice apărute după legea din 1978 (12) citează deja consistent din lucrările tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, care constau nu numai din cuvântări sau alte intervenții oratorice, rapoarte sau dispoziții, ci includ și scrieri științifice, precum *Dezvoltarea învățământului, științei și culturii în România*, devenită una dintre sursele de informare și documentare pentru adevărații specialiști în domeniu. (13) Mariana Negulescu de pildă, autoare de materiale instructive pentru predarea limbii franceze, citează și ea din opusul mai sus amintit și arată cum, inclusiv în predarea limbii franceze la liceele serale, „idealul educației comuniste înseamnă *formarea omului multilateral dezvoltat*, în stare să participe creator la construirea societății socialiste și comuniste”, mai ales că elevii de la liceele serale sunt deja membri ai Partidului Comunist Român și „participă activ la învățământul politico-ideologic”. (14) Îndoctrinarea elevilor este una dintre îndatoririle cadrului didactic, arată Mariana Negulescu: pe lângă predarea limbii franceze, profesorul are misiunea politică, „etică” de a „picura” „pe nesimțite în conștiința elevului, cu fiecare prilej oferit de lecție, la orice obiect de studiu, la fiecare oră de curs, *valorile morale caracteristice omului nou, făuritor al societății comuniste de mâine*” (15) Autoarea citează de asemenea și un important regulament ideologic de partid, cunoscutul „cod de etică”, devenit document de îndrumare în toate domeniile de activitate în anii 1980: inclusiv în cazul predării limbii franceze, așadar, se pune accent pe patriotismul revoluționar socialist, atitudinea comuniste față de învățătură, umanismul revoluționar, și mai ales se evidențiază „respectul și grija față de om, omul constituind scopul fundamental al activității noastre sociale” – unul dintre cel mai des uzitate clișee ale perioadei ceaușiste. (16)

Cabinetul de limbi moderne, recomandă Mariana Negulescu, trebuie să aibă un inventar de materiale didactice, iar înaintea dicționarelor, culegerilor, fișelor etc. vor figura în primul rând „texte de gândirea social-politică a tovarășului Nicolae Ceaușescu,

traduse și publicate în Editura politică, în principalele limbi moderne de largă circulație”.
(17) Cultul personalității, pilon central al dictaturii, justifică preocuparea de a face cunoscută și peste hotare personalitatea lui Nicolae Ceaușescu, așa cum reiese și din rapoartele despre activitatea secției de „propagandă și agitație” a Comitetului Central al P.C.R., în care un interes deosebit este acordat traducerilor, interviurilor acordate ziariștilor din străinătate, precum și biografiilor în diverse limbi de circulație internațională.
(18) Reevaluarea importanței limbilor străine poate fi înțeleasă astfel și prin prisma unui interes crescând al dictatorului pentru a căpăta o mai mare vizibilitate, pentru a-și legitima și consolida poziția și pe plan internațional. Legea educației din 1978 – pe care a supervizat-o însuși Ceaușescu, după cum arată notele informative ale secției de propagandă – stipulează obligativitatea învățării a două limbi străine atât în învățământul pre-universitar cât și aprofundarea lor pe durata studiilor universitare. (19)

Note și referințe bibliografice

- (1) Cităm din Decretul nr. 175/1948 pentru reforma învățământului, text publicat în M.Of. al României. art 2: c) Educarea tineretului în spiritul democrației populare și ridicarea nivelului cultural al poporului; d) Îndrumarea folosirii timpului liber al elevilor, prin organizarea activității extrașcolare, legând școala, de familie și de viața socială din mediul înconjurător; e) Pregătirea cadrelor medii și superioare de specialiști, pe baze științifice, care să corespundă nevoilor consolidării democrației populare și construirii societății socialiste. Legea 11/1968, titlul I, art. 1 afirmă principiile de bază, printre care „dezvoltarea națiunii socialiste”, „formarea concepției materialist-dialectice”, „cultivarea dragostei față de patrie și popor”. Art. 12 menționează mijloacele centralizate de „îndrumare și control” (redate și detaliate la titlul IX): „Învățământul în Republica Socialistă România se realizează unitar. Conducerea, îndrumarea și controlul întregului învățământ se exercită de Ministerul Învățământului, care realizează politica partidului și statului în domeniul învățământului.”
- (2) DUMITRESCU, Viorica; POPESCU, Constantin; SARAȘ, Marcel; VICOL, Ion. *Metodica predării limbii franceze în școala generală de 8 ani*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1965, p. 8.
- (3) *Idem*.
- (4) *Ibidem*, pp. 12-16
- (5) *Ibidem*, p. 257.
- (6) *Limba franceză. Manual unic pentru clasa a IX-a/a X-a/ XI-a medie*, București: Editura de Stat, 1950.
- (7) Este vorba o publicație bianuală, *Limbile moderne în școală*, 1972-1991, editată de Societatea de științe filologice și o serie din colecția „Modernizarea învățământului”, *Predarea limbilor străine*. București: Biblioteca Centrală Pedagogică, 1975-1978.
- (8) SARAȘ, Marcel; SFICHI, Elena. *Îndrumător metodic pentru predarea limbii franceze în școala generală*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1975, pp. 5-6.
- (9) *Ibidem*, pp. 96-97.
- (10) *Ibidem*, p. 99.
- (11) DRĂGULEȚ, Marin. *Procedee de activizare a elevilor (discipline umaniste)*. București: Editura didactică și pedagogică, 1974. Numitorul comun al lucrărilor științifice care se publicau începând cu anii 1970 era trecerea la bibliografie, înaintea surselor ordonate alfabetic, a cel puțin una sau două lucrări semnate de Nicolae Ceaușescu. Astfel, Marin

- Drăguleț menționează tezele din iulie 1971, precum și cuvântarea și hotărârea plenarei C.C. al P.C.R. din 1973 avându-l ca autor pe Nicolae Ceaușescu, înaintea tuturor celorlalte titluri bibliografice de specialitate în ordine alfabetică (p. 183).
- (12) Legea educației și învățământului nr. 28/1978 întărește rolul „Partidului Comunist Român de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism” cu obiective fundamentale pentru sistemul de educație precum: „pregătirea multilaterală a cadrelor necesare tuturor domeniilor de activitate (...), formarea și educarea omului nou, perfecționarea continuă a pregătirii profesionale, științifice și tehnice a oamenilor muncii (...) ridicarea nivelului general de cultură și cunoaștere al poporului”. La formarea în spiritul concepției materialist-dialectice noua lege adaugă și rolul „umanismului socialist, al ideologiei și politicii Partidului Comunist Român, al principiilor eticii și echității socialiste, cultivarea ... dragostei față de patrie, partid și popor, față de idealurile de pace și progres social.”
- (13) CEAUȘESCU, Nicolae. *Dezvoltarea învățământului, științei și culturii în România*. București: Editura Politică, 1979.
- (14) NEGULESCU, Mariana. *Metodica predării limbii franceze în învățământul liceal seral*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1982, p. 15.
- (15) *Ibidem*, pp. 15-16.
- (16) *Ibidem*, p. 16. Regulamentul citat este un îndreptar de conduită în societate, de 32 de pagini, un “carnetețel” în format A6, numit *Codul principiilor și normelor muncii și vieții comuniștilor, ale eticii și echității socialiste*. București: Editura Politică, 1981. În același spirit, vorbind despre obiectivele predării, autoarea afirmă că „Obiectivul prin excelență educativ pe care trebuie să îl urmărim permanent cu elevii noștri este *formarea trăsăturilor moralei comuniste*.”
- (17) *Ibidem*, p. 125.
- (18) Vezi *Inventar anii 1977-1989*, Fond Comitetul Central al Partidului Comunist Român, Secția Propagandă și agitație, Arhivele Naționale, p. 2: pentru perioada 24 ian. –13 dec. 1977 există de exemplu „Hotărâri ale Cancelariei CC al PCR însoțite de note și propuneri ale Secției Propagandă a CC al PCR, privind editarea de cărți străine consacrate activității lui Nicolae Ceaușescu, secretar general al PCR”. [Online]. [Accesat la 30 iunie 2017]. Disponibil la: www.arhivelenationale.ro/.../inventare%20grigo/unite%20propaganda%2076-89.pdf.
- (19) Legea 28/1978, Art. 14: „În învățământul gimnazial și liceal, elevii studiază obligatoriu două limbi străine, la alegere. În învățământul superior, indiferent de profilul de pregătire, studenților li se asigură perfecționarea cunoștințelor în limbile străine studiate.”